

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH BUDYNKU PRZY ULICY ŚNIADECKICH
1 W BYDGOSZCZY, DOTYCZĄCY: ZABYTKOWYCH KAFLI, BOAZERII
DREWNIANEJ WRAZ Z DEKORACJAMI SNYCERSKIMI, SZTUKATORSKICH
DEKORACJI SUFITÓW, WITRAŻY ORAZ SNYCERKI NA DACHU.**

Bydgoszcz 2013

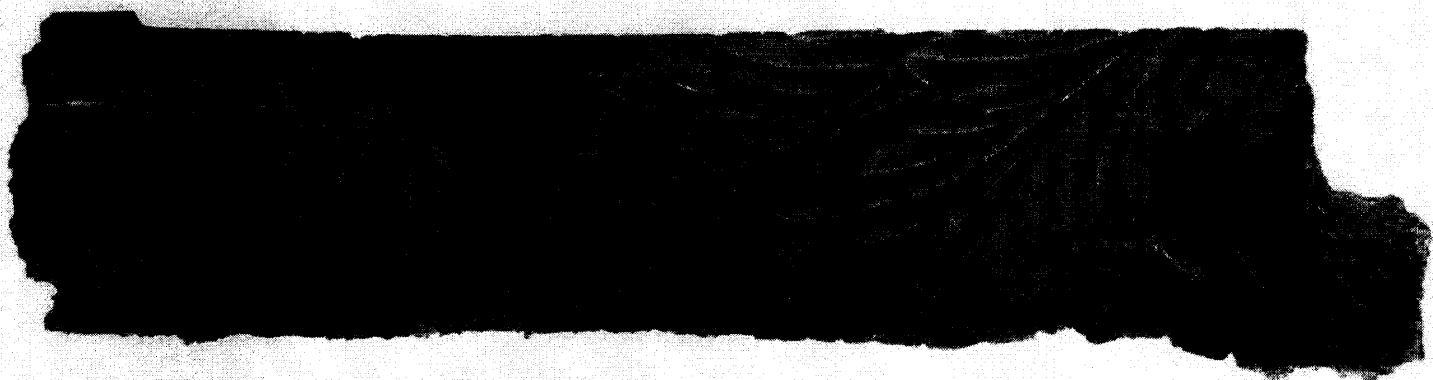
mgr. MONIKA WOLAN

Wolana
Monika

MIEJSKI KONSERWATOR ZABYTEKÓW

Stawomir Marcysta

ZE STANOWISKA KONSERWATORA
ZAAKCEPTOWANO

1. Rys historyczny obiektu.

Budynek wolnostojący, murowany, podpiwniczony, usytuowany na północ od Starego Miasta, u zbiegu ulicy Gdańskiej i Śniadeckich. Fasada frontowa wschodnia usytuowana na osi pn-pd. równoległa od ul. Gdańskiej poprzedzona pasem zieleni. Fasada północna wzdłuż ulicy Śniadeckich. Droga wjazdowa na teren posesji wzdłuż zachodniej elewacji.

Budynek na rzucie nieregularnego wydłużonego w kierunku wsch. - zach. prostokąta, wysunięty taras i wykusz w fasadzie wschodniej, taras na rzucie prostokąta, wykusz, w rzucie pięciobok, holl w kształcie litery "L", przylega do północnej części amfiladowo złożonych pokoi oraz pomieszczeń na ścianie wschodniej, pomieszczenia w części południowej skomunikowane między sobą. Do pomieszczeń w części zachodniej prowadzi łamany mały korytarz. Kondygnacje połączone klatkami schodowymi usytuowanymi w zach.-pn. części budynku. Komunikacja z ul. Śniadeckich poprzez schody usytuowane w narożniku północnym.

Budynek wybudowano w 1866 r. w stylu eklektycznym jako dom mieszkalny (willa) wolnostojący. 1,5- kondygnacyjny, na wysokich sutenerach, murowany z cegły i otynkowany z dachami dwuspodowymi.

Elewacje wzbogacone ryzalitami zakończonymi trójkątnymi szczytami z dekoracyjną snycerką. Okna w większości prostokątne w opaskach. Między kondygnacjami profilowane gzymsy. Zachowany częściowo bogaty wystrój wnętrz z boazeriami, drewnianymi stropami, piecami, metalową balustradą klatki schodowej i witraże. Podział wnętrz nieco zmieniony. W 1907 r. architekt Julius Knupfer na życzenie Aransohna (ówczesnego właściciela budynku) wydzielił z pokoju stołowego mieszczącego się we wschodniej partii budynku pokój tzw. "męski" - gabinet. Wtedy też prawdopodobnie wykonano drewniane boazerie w

pokoju stołowym i gabinecie, a także w hollu na parterze (w l. 70-tych zdemontowano oryginalny kominek w hollu oraz zdemontowano stare drewniane boazerie.). Obiekt jest wartościowym przykładem architektury willowej z 2 połowy XIX w.

Został wpisany do rejestru zabytków pod nr. A/363/1 decyzją z dn. 15.06.1993 r. Podlega ochronie konserwatorskiej. Na wszelkie prace w przedmiotowym budynku konieczne jest uzyskanie zezwolenia konserwatorskiego. Prace rzemieślnicze , remontowe wykonywać może osoba posiadająca udokumentowany staż prac przy zabytkach. Celem planowanych prac konserwatorskich jest zachowanie elementów zabytkowych oraz przywrócenie im walorów estetycznych.

Poniższy program konserwatorcki jest programem ramowym opartym na analizie wizualnej.

Założenia konserwatorskie ujęte w dokumentacji mogą ulec zmianie podczas robót konserwatorskich i całkowitym rozpoznaniu obiektu (po wykonaniu dodatkowych badań).

Prace konserwatorskie muszą być dokumentowane opisowo i fotograficznie i przedstawić wszystkie etapy.

Jakiegokolwiek ewentualne zmiany w programie prac konserwatorskich (zmiany w technologii czy sposobie wykonania) należy uzgadaniać na bieżąco z organem ochrony zabytków.

PROGRAM PRAC:

SNYCERKA I STOLARKA DRZWIOWA

1. Wykonywanie badań startygraficznych (w miarę możliwości) ustalających pierwotną kolorystykę i aranżację (i kolejne przekształcenia)
2. Usunięcie z powierzchni drewnianych pozostałości warstw wykończeniowych, metodą mechaniczną i/lub usunięcie nawarstwień olejnych metod chemiczną np. pastą, po przeprowadzonych próbach domywanie odpowiednim zestawem rozpuszczalników.
3. Dezynfekcja i dezynsekcja. Jako preparatu proponuje się użyć: **HYLOTOX**
4. Ewentualne wzmocnienie strukturalne drewna poprzez impregnację oraz nasycenie metodą iniekcyjną (przy użyciu roztworu OSOLAN w ksylenie / stężenie od 5 do 15 % w zależności od potrzeby penetracji) .
5. W ostateczności wymiana lub usunięcie fragmentów najbardziej zniszczonych (pozbawionych zdobień np. framug).
6. Wypełnienie rozspojień i pęknięć miękkim drewnem.
7. Rekonstrukcja brakujących elementów, fleki w miejscu osłabionego strukturalnie drewna (wstawki dobrane gatunkowo do oryginału)
8. Uzupelnienie drobnych ubytków drewna kitem akrylowym z dodatkiem pyłu drewnego.
9. Scalenie kalorystyczne kitów bejcą nitrocelulozową. Podjęcie decyzji dotyczącej aranżacji kolorystycznej stolarki.
10. W miarę potrzeby gruntowanie powierzchni drewna w celu wyrównania chłonności podłoża.

11. Trzykrotne nałożenie farby przeznaczonej do drewna odpornej na działanie czynników atmosferycznych (ekspozycja zewnętrzna) w zależności od projektu aranżacji całości. Całość stolarki drzwiowej historycznej wewnątrz – nałożenie dwukrotne satynową emalią barwną. Kolorystykę wg projektu uzgodnić z Miejskim Konserwatorem Zabytków. Badania *in situ* nie wykazały warstwy pierwotnej (stolarka poddawana wielokrotnym gruntownym remontom).

12. Konserwacja elementów metalowych (zawiasów i uchwytów) poprzez mechaniczne oczyszczenie powierzchni metalu z produktów korozji, zabezpieczenie powierzchni miniowym lakierem podkładowym i wykonanie zewnętrznej warstwy lakieru matowego z inhibitorem korozji żelaza, w kolorze czarnym lub grafitowym.

BOAZERIE-DREWNIANE ELEMENTY JADALNI, OBECNIE NAZYWANĄ SALĄ SZYMANOWSKIEGO

I. Stan zachowania.

Ogólnie stan zachowania drewna bardzo dobry, nie stwierdzono działania czynników mikrobiologicznych ani też poważniejszych uszkodzeń mechanicznych.

Powierzchnia wtórnie pokryta błyszczącym, łuszczącym się lakierem. W miejscach wykruszeń lakieru widoczne bejcowane i połyskliwe drewno.

Wszystkie powierzchnie styku boazerii i framug drzwi ze ścianą zatarte tynkiem i pomalowane.

Wszystkie elementy były demontowane i ponownie montowane podczas odnawiania powierzchni tynków na ścianach i suficie. Ponowny montaż nastęrczył wykonawcy dużo trudności, gdyż jak widać nie udało się precyzyjnie dopasować boazerii do siebie i do powierzchni ścian.

Zapewne odnowienie ścian polegało na obrzuceniu oryginalnych tynków nową zaprawą i zatarciu powierzchni, przez co zwiększyła się grubość tynku i powstał problem z dopasowaniem oryginalnych drewnianych elementów. Taką szkodliwą metodę odnawiania zabytkowych tynków obecnie powszechnie stosuje się i wewnątrz i na zewnątrz.

W wielu miejscach widoczne niewielkie otwory po małych gwoździach lub pinezkach. W nielicznych miejscach stwierdza się nadal pozostawione małe gwoździe.

Boazeria ściany zachodniej ma uszkodzenia powstałe w wyniku opierania z rozmachem odstawianych krzeseł.

Boazerie

Wszystkie zabiegi renowacji zdemontowanych drewnianych elementów boazerii należy przeprowadzić w pracowni konserwatora.

Odcinek od głównych drzwi do pieca.

Żle spasowana pionowa płycina, w partii gzymsu wieńczącego widoczna szczelina. W pionowym polu płyciny na wys. 113 cm od podłogi ukośnie umocowana (naklejona) drewniana kwadratowa płytką ze sklejki o wym.: 10 cm x 10 cm.

Odcinek od pieca do drzwi do gabinetu.

Luźna i źle spasowana pionowa płycina w partii za piecem. Przy framudze na pionowym polu na wys. 118 cm od podłogi ukośnie naklejona płytką ze sklejki o wym.: 10 cm x 10 cm.

Odcinek od framugi drzwi do gabinetu do narożnika północno-wschodniego.

W pionowym polu płyciny na prawo na wys. 120 cm od podłogi umocowana wkrętami pozioma prostokątna płytką ze sklejki o wym.: 10 cm x 20 cm. Dwie płyciny lekko obniżone, powstała szczelina pomiędzy poziomą górną listwą a płaskorzeźbioną dekoracją płyciny.

Odcinek od narożnika północno-wschodniego do panoramicznej wnęki z czterema oknami.

Przy krawędzi wnęki na wys. 136 cm od podłogi poziomo biegnące wytarcie powierzchni drewna o dł. 8 cm w polu pionowej płyciny i 9 cm na pionowej listwie obramienia. Trzy płyciny (wszystkie) obniżone, powstała szczelina pomiędzy poziomą górną listwą a płaskorzeźbioną dekoracją płyciny.

Wnęką werandowa.

W lewym narożniku panoramicznej wnęki werandowej pionowa obudowa maskująca rurę centralnego ogrzewania, szpecąca i zakłócająca kompozycję. Lewy narożnik wnęki werandowej – listwa przy tynku przy ścianie źle zamontowana, wysunięta do przodu. Na framudze wnęki po obu stronach zamontowane dwa mosiężne haczyki, lewy na wys. 122 cm od podłogi wnęki i prawy 120 cm.

Listwa przy podłodze po lewej stronie wnęki stanowi obudowę rury centralnego ogrzewania. Pod oknami pomiędzy grzejnikami wtórne listwy przypodłogowe, zły profil i źle zamontowane. Listwa przy podłodze po prawej stronie oryginalna, pomalowana na czarno. W

tej listwie ubytki drewna po lewej stronie na dł. 7 cm i po prawej, przy balustradzie 15 cm. Górna powierzchnia tej listwy zatarta tynkiem i farbą.

Balustradka i inne elementy panoramicznej wnęki.

Lewa balustradka pierwsza tralka od lewej nie umocowana, wylamane kołki montażowe, oderwany w miejscu klejenia i zachowany fragment opasującego profilu. Dwa odcinki górnej listwy przy słupku zewnętrznym od strony okien wtórne i o źle dobranym profilu - odcinki o długości 2 cm i 14 cm. Prawa strona – wykruszona część listewki u dołu słupka zewnętrznego od strony okien na odcinku 5 cm. Wtórna listewka profilowana przy ścianie przy pochwycie cztery odcinki o dł. 14 cm.

Prawa balustradka zamontowana wspólnie śrubami o dużych łbach, topornie wkręconych, nieprawidłowo i krzywo, łby nie flekowane. Arkadki łączone ze słupkiem zewnętrznym też na podobny wkręt.

Listwa pod stopniem wnęki oryginalna, malowana na czarno.

Odcinek pomiędzy wnęką i oknem wschodniej ściany.

W drugim polu na wys. 114 cm od podłogi ukośnie zamocowana płytka ze sklejki o wym.: 10 cm x 10 cm.

Parapet współczesny, wykonany podczas wymiany oryginalnych, zabytkowych okien we wrześniu 2013 r. Glif podczas wspomnianej wymiany okien został do wysokości boazerii osłonięty płytami ze sklejki o fakturze dębu, bejcowanej i lakierowanej. Takie wykończenie nie ma uzasadnienia i należy usunąć. Parapet do wymiany, odtworzyć według zachowanych oryginalnych parapetów pod oknami witrażowymi przy drzwiach wejściowych i w holu.

Cztery płyciny obniżone, powstała szczelina pomiędzy poziomą górną listwą a płaskorzeźbioną dekoracją płyciny.

Ostona kaloryfera.

Obudowa źle zamocowana. W prawych drzwiczkach brak ażurowej mosiężnej płyty. Powierzchnia dwóch pozostałych pomalowana brązowym lakierem. Brak dwóch kołków do otwierania drzwiczek.

Odcinek od okna do narożnika południowo-wschodniego.

W pionowej listwie obramienia przy oknie mocowanie boazerii wkrętem, na wys. 124 cm od podłogi widoczny łeb śruby. Brak kostki w ornamencie pod gzymsem wieńczącym przy oknie, świeże utracenie, widoczne jasne drewno.

Zamaskowane poziome rury centralnego ogrzewania obudową z drewnianych listw o dł. 56 cm.

Odcinek przy ścianie południowej do drzwi.

Cały odcinek źle spasowany od narożnika ze ścianą wschodnią aż do drzwi w ścianie południowej. W partii przy dolnej rurze kaloryfera wstawiony flek, bejcowany i lakierowany na brązowo o wym. 23 cm x 24 cm. W dolnej partii na całej długości odcinka widoczne cztery łby śrub mocujących nie flekowane.

Brak fragmentu zwieńczenia i jednej kostki pod gzymsem w lewym narożniku.

Listwa gzymsu zwieńczenia lekko spękana przy lewym narożniku na odcinku 16 cm i na odcinku 34 od początku gzymsu. Pod spodem brak 6 cm profilu, uległ wykruszeniu.

Górny narożnik boazerii przy drzwiach źle zamocowany i źle spasowany, uległ odgięciu od ściany i od framugi drzwi, gdyż cały odcinek nie został dopasowany do lica ściany.

Partia boazerii na ścianie południowej przesunięta w lewo w stronę narożnika południowo-wschodniego sali i odsadzona od ściany. Powstała na skutek tego szczelina przy framudze drzwi została zamaskowana listwą o wyoblonych krawędziach – listwa do usunięcia.

Wszystkie sześć płycin opadło, powstała szczelina pomiędzy poziomą górną listwą a płaskorzeźbioną dekoracją płyliny.

Krótki odcinek od framugi do narożnika południowo-zachodniego.

Element odsadzony od ściany i nie zlicowany z framugą drzwi. Na wys. 124 cm od podłogi ukośnie naklejona płytką ze sklejki o wym. 10 cm x 10 cm. Po prawej stronie framugi drzwi u dołu gwintowana mosiężna rurka o średnicy 13,5 cm na wys. 38.5 cm od podłogi w mosiężnym talerz, do czego, może pozostałość instalacji gazowej?

Odcinek z ażurowymi kratkami od narożnika południowo-zachodniego do drzwi w ścianie zachodniej.

Stan kraty jak poprzednio, fragment owalnej ramy u dołu po prawej wtórny na odcinku 7 cm. We wnęce szafki archaiczny kaloryfer, może oryginalny, nie wiadomo, czy używany?

Odcinek od drzwi w ścianie zachodniej do głównych drzwi.

Od drzwi na prawo w pierwszym polu ukośnie zamocowana płytką ze sklejki o wym. 10 cm x 10 cm i 109 cm od podłogi.

Drugie pole górna pozioma, szeroka listwa pod gzymsem wzdłużnie pęknięta.

Ostatnie pole (szóste) na wys. 117,5 cm od podłogi wieloboczna płytką ze sklejki o wym.: pionowy odcinek 9 cm, ukośny 12 cm, poziomy dolny 19,5 cm i poziomy górny 9 cm, z umocowanym włącznikiem światła. Dwie płyciny opadły – pierwsza i szósta, powstała szczelina pomiędzy poziomą górną listwą a płaskorzeźbioną dekoracją płyciny.

Drzwi.

Boczne drzwi w narożniku ściany zachodniej lekko uszkodzone. Spękane górne poziome listewki okalające górne płyciny drzwi (filungi). Prawa pionowa listwa prawej górnej płyciny pęknięta na odcinku 38 cm. W górnej partii obu górnych płycin ślady po wbijaniu gwoździ od drugiej strony, gdyż powierzchnia drewna jest lekko odłupana. Obecnie nie można tego stwierdzić, gdyż drzwi z drugiej strony są pomalowane kryjąco farbą.

Główne drzwi od zewnątrz pomalowane kryjąco na matowy brąz.

Drzwi z sali do gabinet obite okładziną wyciszającą. We framugach po obu stronach na wysokości 156 cm od podłogi wbite lub wkręcone dwa haki, może do wieszania ekranu do projektora lub mapy?

Wszystkie szyldy i klamki źle dopasowane pod względem stylu i wymiarów – oryginalne były w formie prostokątnej, bez wymyślnych ozdób. Na powierzchni drzwi zachowały się ślady po dawnych szyldach.

Listwy fundamentu pieca – brak dwóch odcinków, trzeci i czwarty odcinek listwy przy podłodze od lewej strony, pierwszy odcinek obłuzowany.

Sufit.

Listwy zdobiące sufit głównej przestrzeni w bardzo dobrym stanie, bejcowane i wtórnie lakierowane, warstwa lakieru łuszczy się jak na pozostałych elementach. Powierzchnia pól pomiędzy listwami zamaskowana szarym, wtórnym tłem jakby tektura zbrojona siatką plastikową lub może tynk na siatce? Pola sufitu wnęki zamaskowany jak powyżej. Listwy zdobiące były zdjęte i ponownie zamontowane.

Nad oknami wnęki współczesne deski maskujące zawieszenie dla firan (karniszy).

II. Program prac konserwatorskich i restauratorskich.

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej.
2. Wymontowanie elementów boazerii.
3. Usunięcie powbijanych gwoździ.
4. Usunięcie naklejonych płytek ze sklejki i jeśli istnieją tam otwory, co jest wielce prawdopodobne uzupełnienie dębowymi klockami. Usłojenie drewna należy dopasować do oryginalnego. Klocki wkleić przy użyciu kleju kostnego.
5. Chemiczne usunięcie warstw lakieru przy użyciu wacików nasączonych rozpuszczalnikiem organicznym, np. acetonem lub nitro.
6. Chemiczne usunięcie pozostałości bejcy, stosując metodę jw.
7. Mechaniczne usunięcie warstw tynku i farby z krawędzi wszystkich elementów przylegających do ścian.
8. Chemiczne usunięcie pozostałości po tynku przy użyciu materiałów jw.
9. Wypełnienie otworów po gwoździach lub pinezkach stosując kołeczki z drewna dębowego, osadzanych na kostny klej stolarski lub szpachlowanie kitem Syntilor.
10. Szpachlowanie rys w drewnie przy użyciu kitu Syntilor.
11. Szlifowanie szpachłowań przy użyciu płótna ściernego o granulacji ścierniwa powyżej 120.

12. Trwale zamocowanie od odwrotcia konstrukcji obniżonych płycin z ornamentem w celu zlikwidowania powstałych szczelin oraz innych obłuzowanych elementów.
13. Klejenie spękanych listewek przy użyciu kostnego kleju stolarskiego.
14. Uzupelnienie wykruszeń listewek, wykonać je z drewna dębowego i mocować przy użyciu kostnego kleju stolarskiego.
15. Odtworzenie utraconej kostki przy oknie przy południowo-wschodnim narożniku sali, element wykonać z drewna dębowego i mocować przy użyciu kostnego kleju stolarskiego.
16. Przyklejenie odłupanego fragmentu pierwszej tralki lewego odcinka balustradki, użyć kleju jw.
17. Zamocowanie pierwszej tralki lewego odcinka balustradki, tralkę należy trwale umocować na drewniane kołki.
18. Chemiczne usunięcie czarnej farby z zachowanego odcinka listwy przypodłogowej we wnęce i przed wejściem do wnęki.
19. Odtworzenie wg zachowanego oryginału źle wykonanych odcinków listwy przypodłogowej w panoramicznej wnęce i montaż.
20. Odtworzenie wg oryginału źle wykonanych odcinków listwy przy pochwycie balustradek w panoramicznej wnęce i montaż przy użyciu kleju jw.
21. Rozmontowanie prawego odcinka balustradki, usunięcie istniejących wkrętów. W przypadku zbyt dużych otworów w drewnie pozostałych po usunięciu obecnie widocznych wkrętów otwory należy zakolnkować drewnianymi kołkami, mocowanymi na klej kostny i wtedy wkręcić nowe wkręty.
22. Montowanie prawego odcinka balustradki. Zastosować wkręty o mniejszych wymiarach, niż użyte obecnie. Łby wkrętów zaślepić płytkami z dębowego drewna.
23. Usunięcie płyt ze sklejki wmontowanych w gładź okna przy południowo-wschodnim narożniku sali, powierzchnię należy zatynkować.
24. Wymiana parapetu wmontowanego pod oknem przy południowo-wschodnim narożniku sali na odtworzony wg wzoru zachowanego pod oknami witrażowymi w korytarzu na parterze budynku przy wejściu.
25. Odtworzenie dwóch kołeczków do otwierania drzwiczek maskujących grzejniki centralnego ogrzewania.

26. Wymontowanie mosiężnych ażurowych osłon.
27. Chemiczne usunięcie warstwy lakieru z mosiężnych ażurowych osłon przy użyciu materiałów i metod jw.
28. Ręczne polerowanie powierzchni mosiężnych elementów oraz zabezpieczenie powierzchni lakierem na bazie paraloidu B72.
29. Odtworzenie jednej mosiężnej osłony wg istniejących oryginałów z mosiężnej blachy.
30. Montowanie mosiężnych ażurowych osłon.
31. Profilaktyczna dezynfekcja elementów od odwrocia przy użyciu materiałów, np. V33 Polska lub Altax.
32. Scalenie kolorystyczne uzupełnień drewna z oryginałem przy użyciu bejc spirytusowych.
33. Odtworzenie bejcowania powierzchni w oparciu o zachowane partie oryginalnych bejcowań przy użyciu bejcy spirytusowej.
34. Położenie warstwy wykończeniowej w postaci pasty wykonanej z czyszczonego (nie bielonego) wosku pszczelego z niewielkim dodatkiem parafiny oraz terpentyny balsamicznej.
35. Montaż elementów boazerii.
36. Ręczne polerowanie powierzchni.
37. Zdemontowanie elementów zdobiących sufit i poddanie zabiegom jak powyżej.
38. Montaż elementów zdobiących sufit.
39. Powierzchnię drewnianych elementów w gabinecie przylegającym do sali należy również poddać bejcowaniu oraz pastowaniu przy użyciu materiałów i metod jw., gdyż obecnie odnosi się wrażenie, że powierzchnia umieszczonych tam elementów nie została dokończona.

Uwaga!

Podczas prac należy wykonać odkrywki w partii pół ścian, gdyż odnaleziony fragment barwnej i tłoczonyj tapety oraz pozostałości warstwy barwnej na tynku pod oknami wnęki panoramicznej wskazują na inną pierwotną kolorystkę wnętrza, które nota bene służyła jako jadalnia dla pierwszego właściciela willi. Należy również wykonać odkrywki w partii sufitu,

gdyż użyty materiał maskujący jest współczesny a też należy zidentyfikować nie naturalną kolorystkę i alternatywy pół sufitu w górnym części sali.

WITRAŻE

Budynek na ul. Śniadeckich 1 posiada kilka oryginalnych witraży. Jeden znajduje się w nadświetlu drzwi wejściowych głównych od strony północnej. W przedsionku wejścia głównego od strony zachodniej- okno witrażowe prostokątne ze ślemieniem przechodnim , listwy przyrytkowe w kształcie pilastra, czterodzielne , czteropolowe, nałożone dodatkowe metalowe wzmocnienia w formie trzech szczelin poziomych. Witraż z motywem secesyjnym , roślinnym , kwiatowym. W hallu głównej klatki schodowej od zachodu znajduje się wielokwaterowe okno witrażowe zajmujące całą wysokość klatki schodowej w formie stojącego wydłużonego prostokąta zamknięte łukiem półpełnym w profilowanej opasce kamiennej , szczeliny poziome i pionowe, krzyżowe. W hallu głównym usytuowane jest dziewięć bliźniaczych świetlików w formie witraży. W pomieszczeniu na południe od hallu głównego znajduje się przeszkolny witrażami prostokątny plafon.

Ze względu na stan zachowania witraże należy pilnie poddać zabiegom konserwatorskich. Wszystkie zabiegi konserwacji witraży zgodnie z załączonym programem powinno wykonać osoba z odpowiednim doświadczeniem oraz kwalifikacjami.

Stan zachowania:

Witraże znajdujące się w budynku Śniadeckich 1 są w bardzo złym stanie. Najpilniej konserwacji wymaga witraż z klatki schodowej, gdyż z powodu zmiennych ciśnień panujących we wnętrzu budynku kwatery uległy wygięciu, wypaczeniu. Szczególnie ołów stanowiący mechaniczną funkcję konstrukcyjną pól witrażowych stracił swoje znaczenie: jest porwany, wygięty, osłabiony przez ciągłą pracę powierzchni witraży. Siatka ołowiana jest spękana i utleniona , wymaga wymiany. W niektórych miejscach widoczne są ubytki , szkła są popękane. Należy przywrócić oryginalne kolory i faktury szkła unikając aktualnego dysonansu. W

partiach witraży z opracowaniem malarskim wiele szkła jest popękanych. Warstwa malarska szkła jest osłabiona i należy ją (zwłaszcza w partiach konturu) nanieść na nowo. Szklane żle uzupełnione zostaną zrekonstruowane od nowa. Spękane szkła w tych partiach witraży zostaną poklejone. Natomiast wszystkie szkła niemałowane popękane zostaną wymienione na nowe. Szybki szklane z ubytkami należy uzupełnić identycznym szkłem, wycinając z niego brakujące elementy i sklejąc rekonstruowany fragment z zachowanym oryginałem. Szybki potłuczone należy zrekonstruować kierując się zasadami kolorystyki, stylu i ciągłości kompozycji. Wymieniony zostanie również ołów na nowy o tych samych parametrach co oryginalny (profil, szerokość).

Program prac konserwatorskich:

1. Demontaż witraży.

Ze względu na ciągłe funkcjonowanie budynku i brak możliwości wyłączenia użytkownika prace demontażowe, konserwatorskie i montażowe należy przeprowadzić w miesiącach letnich i zabezpieczyć otwory okienne na czas wykonywania tych prac szczelnymi ekranami z rozpiętej na drewnianym ruszcie folii PCV bądź płytami pilśniowymi grubości 6 mm. Wszystkie prace należy wykonywać tak aby zapewnić maksymalnie bezkonfliktowe funkcjonowanie klatki schodowej. Po przygotowaniu rusztowań należy odpowiednio zabezpieczyć pomieszczenie przed kurzem. Przed demontażem, pola witrażowe o słabym rwącym się ołowiu należy zabezpieczyć łatwo odwracalnym klejem i gazą lub taśmą klejącą, aby w trakcie ich wyjmowania uniknąć wypadania szkła i rozerwania pól witrażowych. Po zdemontowaniu witraży i odpowiednim ich spakowaniu w skrzynię (przekładanie papierami, kartonami i uszczelnianie przed ewentualnymi wstrząsami), zostaną przewiezione do pracowni. Następnie zostanie usunięty klej i gaza, wykonane zostaną na kartonach odciski rysunku podziałów ołowianych, wiatrownic, spękań i ubytków szkła.

2. Wykonanie fotografii stanu kwater przed konserwacją

Prace konserwatorskie należy poprzedzić sporządzeniem dokumentacji

fotograficznej w obiekcie i po przetransportowaniu ich do pracowni w bardziej szczegółowych fotografiach poszczególnych pól witrażowych.

3. Oczyszczenie szkieł

Pola witrażowe poddane zostaną kąpielom w mydłach obojętnych (niejonowych) i następnie usunięty zostanie brud i zanieczyszczenia przy pomocy tamponów i szczotek o odpowiedniej twardości. Sprawdzony zostanie stan powierzchni szkieł pod względem korozji. W przypadku istnienia korozji należy ją chemicznie usunąć.

4. Sklejanie pękniętych szkieł , uzupełniania ubytków

Po wypukaniu i wysuszeniu pól witrażowych , zostaną docięte brakujące szkła, w partiach pomalowane i wypalone. Popękane szkła zostaną sklejone żywicami syntetycznymi o dobrej adhezji, odpowiedniej elastyczności , trwałości i odpowiednim kącie załamania światła. Miejsca klejenia zostaną wypunktowane , aby uniknąć niekorzystnych załamań obiektu, gdzie nadal będą narażone na różnego typu naprężenia, użyty klej powinien charakteryzować się dobrą adhezją, przezroczystością , trwałością i odpowiednią na UV i czynniki atmosferyczne. Sprawdzone zostały żywice syntetyczne z grupy silikonów.

5. Wykitowanie kwater

Złożone kwatery zostaną wykitowane kitem szklarskim dla ich usztywnienia i uszczelnienia. Dopuszcza się użycie silikonu szklarskiego, zwłaszcza tam , gdzie jest mało miejsca na kit .

6. Wykonanie fotografii kwater po konserwacji.

7. Wykonanie dokumentacji pokonserwatorskiej. Po zakończeniu prac wykonana zostanie dokumentacja pokonserwatorska, w której zawarte zostaną:

- opis stanu zachowania witraży
- program prac konserwatorskich
- Badania powierzchni szkła

- **fotografie pól witrażowych przed i po konserwacji**

PIECE

PROGRAM KONSERWATORSKI

W budynku zachowały się dwa oryginalne piece kaflowe z czasów budowy, tzw. akumulatory, dwuskrzyniowe. Ustalenie precyzyjnego datowania i autorstwa obiektów jest niemożliwe ze względu na brak materiałów piśmiennych. Forma wskazuje na 2 poł. XIX w.

W dawnym pomieszczeniu stołowym z wykuszem na parterze w pół. zach. narożniku znajdują się bogato zdobiony, dwuczęściowy zielony piec kaflowy zwieńczony koroną w kształcie kartusza. (Wysokość pieca 248 cm) . Piec zielony z elementami błękitu i czerwieni.

Posiada przedstawienia figuralne ze scenką rodzajową, portretami w medalionach ornamentykę roślinną, organiczną, pojawiają się też kafle ażurowe. Większość płytek kaflowych cechuje powtarzalność. Metalowe drzwiczki - uszkodzone- duży ubytek w lewym górnym rogu.

Również na parterze, w jednym z pomieszczeń amfiladowych od strony północnej kaflowy piec w formie neorokokowej- biały malowany zwieńczony koroną.
(Wysokość pieca 310 cm)

Stan zachowania:

Oba piece należy poddać pilnie zabiegom konserwatorskim. Widoczne jest rozspoinowanie kafli- prawdopodobnie z powodu zużycia, złego użytkowania oraz niestabilnych warunków atmosferycznych (nieustabilizowana temperatura oraz wilgotność) z podobnych przyczyn powstały ogniska korozji w partii części metalowych . Widoczne są mikrospeknięcia oraz ubytki w kaflach glazurowanych(w szczególności elementów wystających, krawędzi i narożników) spowodowane

urazami mechanicznymi.

CEL ORAZ ZACHOWANIA KONSERWATORSKIE:

Przywrócenie obiektowi wartości ekspozycyjnej, poprzez oczyszczenie. Odtworzenie brakujących ubytków, płytki licowej, a także warstwy angoby i szkliwa. Usunięcie wtórnych elementów obniżających wartość estetyczną. Przywrócenie połysku i głębi koloru szkliwa.

Od chwili powstania do obecnej piece nie były poddawane zabiegom konserwatorskim.

Program prac:

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej
2. Pobranie próbek do badań(odkrywki należy pobrać z partii przemalowań)
3. Oczyszczenie obiektów z różnych zabrudzeń. Nawartwienia pelitowe, skumulowane głównie w zagłębieniach. Usunąć za pomocą acetonu.
4. Usunięcie przemalowań z części metalowych obiektów(ze względu na skuteczność oczyszczenia można zastosować metody łączone: środek do usuwania przemalowań olejnych i lakierów (PROFIT) i metody mechaniczne)
5. Usunięcie produktów korozji (mechanicznie papierami ściernymi jednocześnie wygładzając powierzchnię metalu)
6. Niezabezpieczenie części metalowych przed korozją (metodą wgrzewania wosku mikrokryształicznego np. Cosmoloid H80)
7. Uzupelnienie zanieczyszczonych fug. Ubytki i wgłębienie możemy uzupełnić gipsem z gessem akrylowym. Kity po związaniu i wyschnięciu szlifowano dopasowując do atramentu kafli.
8. Uzupelnienie nabytkó w partii kafli glazurowanych uzupełnić gipsem z gessem

akrylowym (w stos. 2:1) Po szlifowaniu papierami ściernymi (gradacje 400, 600,800) zaizolować uzupełnienia 10 % Paradoidem B-72 (Rohm and Haas) w tuleniu. Uzupełnienie ubytków w zaprawie na bazie żywicy epoksydowej Eurostac EP-IN 2501 z utwardzaczem Indurante i kruszywa suspensyjnego PMM w stosunku 1:4.

9. Scalenie kolorystyczne. Imitację szkliwa wykonać farbami doceramiki (np. Lefrance&Bourgeois lub gwaszami firmy Reeves), które po wyschnięciu zabezpieczyć werniksem akrylowym błyszczącym zmieszonym z matowym w stosunku 1:1. (Aby uzyskać połysk naślający oryginalne szkliwo).

10. Srebrzenie części metalowych. Części metalowe potraktować srebrem w płatkach na miXtrion 12- gozinny (Lefrance & Burgeois). Elementy srebrzone laserowo dopasowując do barwy części chromowanych. Zabezpieczyć srebro werniksem akrylowym.

SZTUKATERIE

W niektórych pomieszczeniach zachowały się dekoracyjne stiuki sufitowe. Należą do nich okrągłe plafony, ornamentyka roślinna i geometryczna, najczęściej są to opaski profilowane biegnące po obwodzie pomieszczenia. Podczas prac remontowych pomieszczeń należy je poddać konserwacji. Stan zachowania jest dobry. Pokryte są kilkoma warstwami powłok malarskich, nie ma wielu ubytków.

PROGRAM PRAC:

1. Wykonanie dokumentacji fotograficznej.
2. Oczyszczenie obiektu z nawarstwień. Usunięcie przemalowań warstwowo, preparatami w zależności od charakteru przemalowań. (olejne i akrylowe przy użyciu SCANSOLU -Scansol zakładać na około pół godziny, po czym należy usuwać delikatnie spęczniałe powłoki. Doczyścić delikatnie parą wodną lub ciepłą wodą. Jeśli metody chemiczne nie są wystarczające można delikatnie doczyszczać mechaniczne (należy wykazać szczególną ostrożność).
3. Uzupelnienie ubytków w zaprawie gipsowej. Mniejsze rekonstrukcje formować z ręki, większe- wykonać odpowiednie formy , odlewy w zgodzie z oryginalnymi.
4. Zagruntowanie suchej powierzchni.
5. Malowanie farbą, za pomocą cienkiego pędzla.